

dere că Radu vorbește de un »*izvodă*“ de pe care a copiat (v. *Columna lui Traian*, 1882, p. 56), deci, mai curând, manuscris.

N. Drăganu.

X.

O rectificare.

Deoarece o greșală neîndreptată poate ușor să dea naștere la o serie de alte greșeli, în cele următoare îmi voiu luă voie să fac o rectificare, deși cam întârziată.

În cartea, atât și bine controlată și bine scrisă, a d-lui Șt. Ciobanu: *Dosofteiu mitropolitul Moldovei și activitatea lui literară* (Contribuție la istoria literaturii românești și a legăturilor româno-ruse literare din secolul al XVII-lea), traducere din rusă de Ștefan Berechet, Iași, 1918, p. 14—15 ni se spun următoarele:

„Cele mai vechi texte românești păstrate până astăzi sunt niște mici fragmente găsite de același învățat.¹⁾ Primul din aceste manuscrise (două file complete și mici fragmente din alte file) prezintă un fragment dintr-un *Apostol* din a doua jumătate a secolului al XV-lea, scris în limba slavonă amestecată cu românește.²⁾ Câteva file păstrate din manuscrisul cel de al doilea — fragment din *Evanghelia* învățătoare — tot de la aceeași dată, sunt scrise în slavonește paralel cu text românesc. Își acest text, după părerea profesorului N. Iorga este unul din cele mai vechi.³⁾ În sfârșit textul al treilea — câteva cuvinte în limba română — sănt lămuriri la textul *Mineiului slavon* din 1492.⁴⁾

Relativ la cele dintâi două texte n'avem nici acum, cum n'am avut nici altă dată,⁵⁾ nici o pricină deosebită de a nu

1) N. Iorga, *Câteva documente de cea mai veche limbă românească*. Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXVIII, pp. 99—115.

2) *Ibidem*, pp. 100—105.

3) *Ibidem*. Anexa. (Câteva documente . . .).

4) *Ibidem*, pp. 112—113.

5) *Două manuscrise vechi: Codicele Todorescu și Codicele Mărfilan*: Ed. Acad. Rom. București 1914, p. 17—19, 72 și 83

admitte datearea fixată de D-I Iorga, că adecă ele sănt „simțitor mai vechi decât *Apostolul de la Voroneț și Psalmirea de la Scheia*“ și „trebuie de sigur să le punem în fruntea celor mai vechi urme de limbă românească“¹⁾) Cel mult din punctul de vedere al limbii am putea să constatăm doar că nu ne dau nimic mai vechiu decât cele două texte citate. Dar și din acest punct de vedere, scurțimea părților păstrate nu ne dă putința să ne facem o judecată hotărîtă. Constatăm însă că din amândouă lipsește rotacismul, ceea ce D-I Iorga explică în modul următor: „Lipsește rotacismul“, zice el, — „care se poate, dată fiind vădita vechime a manuscriptului nostru, să nu fi fost un fenomen de limbă aşa de general cum s'a crezut la început“²⁾

Nu mai putem fi de acord cu D-I Iorga, cum eram³⁾), după ce am văzut cum datează cel de-al treilea manuscris. Altfel însăși datearea nu e a D-lui Iorga, căci iată ce ne spune el, *I.*, p. 112—113:

„Un particular din Ardeal⁴⁾ posedă un mineiu slavon, pe care-l datează 1492. El cuprinde explicații românești. Până ce voi putea vorbi mai pe larg de dânsul, dau, aici, după fotografia unei foi,⁵⁾ cuvintele românește ce sunt pe dânsa“.

„a treia zi după nașterea pruncului dacă va vină popa, va sta înainte ușii casei și va dzice.“

De fapt lângă un *Mineiu* slavon scris, cum se poate vedea de pe v^o foii ultime a caietului care poartă numărul 11, la 1492, s'a legat un fragment de 17 foi din un *Molițvenic* slavon cu note tipiconale românești scris mult mai târziu de altă mână.

Hârtia *Molițvenicului* e mai subțire și are ca filigrană un scut susținut de ambele părți de câte un patrupered înaripat și cu cioc de sgriptor (pajură), — nu e leu, căci are coadă,

1) N. Iorga, ibidem pp. 100 și 101

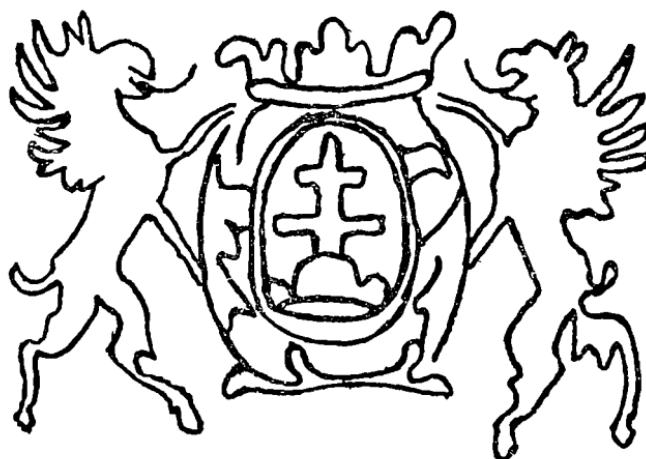
2) *Ibidem*, p. 100 ... D-I S. Pușcariu, *Zur Rekonstruktion des Ur-rumänischen*, p. 40 zice „Ich glaube, dass wir nicht fehlgreifen, wenn wir als rotierend die Gegend bezeichnen, die sich nördlich von Mureș erstreckt und auch den grössten Teil der Bukovina mit der nördlichen Moldau umfasst.“

3) I. c. p. 83.

4) N'ă ținut să fie numit în lucrarea D-lui N. Iorga, nu-l vom numi prin urmare nici aici.

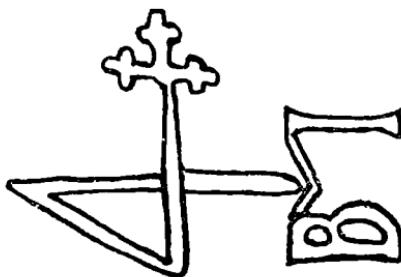
5) V. p. c., p. 112.

scurtă, urechi relativ lungi și ascuțite și picioare de capră, în mijlocul căruia pe o ridicătură mai înaltă, alături de care sănt



(Fig. 1.)

două mai mici, se înalță o cruce dublă. De-asupra scutului se găsește și o mică coroană. (v. fig. 1). Pe unele foi se găsesc literale BM, impreunate în partea de-asupra, iar din mijlocul acestora se ridică în sus o figură în formă de 4 cu vârful împreunat, a căruia linie de întretăiere de la mijloc se prelungesc în dreapta, terminându-se în o cruce ramificată în alte trei cruciulițe mai mici. (Am mai putea-o descrie și ca un treiunghi drept-unghiular, ai cărui ceteți se prelungesc în afară: unul în



(Fig. 2.)



(Fig. 3)

jos până la mijlocul literelor, al doilea în dreapta în formă de cruce ramificată în alte trei cruciulițe mai mici — v. fig. 2). De-desupră literelor se găsește un corn de vânătoare cu un ciucure la mijloc (v. fig. 3).

Hârtia aceasta e chiar de același fel cu hârtia pe care o găsim și în cele 10 foi intercalate între f. 238 și 239 a Evangeliarului lui Coresi, exemplarul Dlui I Marțan (Năsăud), pe care s'au copiat câteva evanghelii și apostoli, cum a arătat D-l S Pușcariu¹⁾, de pe *Noul Testament* tipărit în Bălgard la 1648 Ea trebuie să se fi fabricat și întrebuiușit în ultimii ani ai domniei lui Mihail Apaffi I, căci o găsim întocmai, chiar cu aceleași litere în vol. II al colecției de filigrane a baronului Ios. Kemény, *Signa interna chartarum seculo XIV., XV.. XVI., XVII. et XVIII. in Transilvania olim obviarum*, care se află în Biblioteca Universității din Cluj, și anume în o scrisoare cătră prin cipiele Apaffi trimisă din Sibiu („Cibino“) la 18 Aprilie 1689 prin Samuel Keresztesi. Partea a doua (figura în formă de 4 cu cruce, cornul și literele) o mai găsim într-o scrisoare trimisă prin Paul Inczédi la 1688. Motivele mărcii, în special pentru partea a doua, le găsim și înainte, ca și după acești doi ani, dar literele, care după toată probabilitatea sănt inițialele numelui fabricantului, sănt altele. Altfel hârtia, judecând din cele trei coline pe care se ridică crucea dublă, pare să fie de proveniență ungurească.

Marca hârtiei din *Mineiul* slavon e cu totul alta. Descrierea ei nu mai importă, cunoscută fiind data scrierii lui.

Fragmentul, după cum se arată în indicația deasupra paginilor, ne-a păstrat părți din „provodul preuțesc“, o „m[o]l[i]tviciune“ și „provodul pruncesc“.

„Explicațiile românești“ sănt foarte puține. Afară de partea „molitviciunei“, reprodusă de D-l Iorga de pe f. 11 vº, mai găsim pe f. 13 vº și 14 rº :

„și să cădescă și să întră în ca || să. dzicându“ ; pe f. 14 rº, la mijloc :

„Cin[stitul?] provod pruncilor“ ;
pe f. 14 vº :

„scris în provodul cel mare“;²⁾ pe f. 17 vº;

„După več[e]rnie va luă popa, cădelniță și va dizi[e]“.

1) *Dacoromania* I p. 346.

2) Numerotarea privește numai foile *Molitvenicului*, fără a socoti *Mineiul* care se află înainte.

În baza celor expuse mai sus, pasajele citate la început din lucrarea D-lui Ciobanu vor trebui îndreptate în înțelesul acestei rectificări, iar *Molitvenicul' nostru* va trebui considerat nu ca una dintre cele dintâi urme ale scrisului românesc, ci ca o doavadă cât de târziu se mai întrebuiuță limba slavonă în biserică românească ortodoxă din Ardeal, chiar când preoții români aveau nevoie ca indiacțiile tipiconale să li se dea în limba lor.

N. Drăganu.

XI.

Cazania protopopului Popa Pătru din Tinăud (Bihor). Manuscris.

Manuscrisul¹⁾ acesta l-am găsit în satul Ortiteag, în biserică căruia am dat și peste un exemplar din psaltirea românească a lui Coresi din 1570. Este un volum mare, în folio, de 30 cm./20 cm., legat în scoarțe de lemn, învelite cu piele. Scoarța din urmă lipsește. Este numerotat de însuși scriitorul manuscrisului. Începe cu fila 3 și merge cu număratarea până la fila 600. Numărul 300 îl însemnează pe câteva file cu „T”, iar pe toate celelalte, cu semnul „m”. După fila 600 urmează încă patru file nenumeroatate dintre cari a patra deteriorată; celelalte cari au mai fost la urmă, nu se păstrează, fiind rupte. Manuscrisul e scris de aceiași mâna, cu litere mari, clare, cu inițiale și titluri cu cerneală roșie.

Pe dosul scoarții dela început cetim însemnarea aceasta: *Dă cându au începutu Mihaiu Avășu (?) au [fos]to ani din zidire lumii 7229 ēră dela Hs. 1721.*

Pe filele 463 verso, și 464, jos, găsim:

Ačasta sf[â]ntă carte o petrecut-o dieacu Blagă Pătru dela Tistag²⁾ tătă, din doscă până în doscă, pe[n]tru ră[n]du în-

1) Mi-a fost dăruit împreună cu exemplarul din Psaltirea lui Coresi, de către preotul Iosif Moldovan, căruia îi mulțumim din toată inimă și alci. Exemplarul acesta din psaltirea Coresi, deși deteriorat, este aproape complet. Vom vorbi cu altă ocazie despre el.

2) Chistag, județul Bihor, aproape de Tinăud.